

A black and white photograph of a circular room, possibly a library or a study. The floor is covered in a large, dark and light checkered tile pattern. In the center, a chandelier with several lit candles hangs from the ceiling. On the left and right sides, there are wooden display cases or bookshelves filled with books and papers. The walls are light-colored, and there are framed pictures or posters on them. The overall atmosphere is quiet and scholarly.

Citadelė

Filologijos fakulteto bendruomenės leidinys

TURINYS

5	Iš Italijos su meile
10	Literatūriniai dialogai
16	Kitoks žvilgsnis į I. Šeinaus „Kuprelį“
19	Excerpts from an interview with Rimas Užgiris
22	Kitaip nei erdvėje
24	Apie tarmes kitaip: gyvenimiškai ir linksmi
27	Paskutinis straipsnis apie Foje
30	Kūryba

Igoris Zujevas
Redaktorius

Povilas Jundulas
Kalbos redaktorius

Greta Tikužytė
Kalbos redaktorė
Viršelio autorė

Rūta Vaitkevičiūtė
Redaktorė

Erika Urbelevič
Redaktorė

Algimantas Bakšys
Maketuotojas

NUMERIO AUTORIAI

Vilija Balaševičiūtė
Greta Tikužytė
Mirena Tumaitė
Monika Triaušytė

Justina Šoblisnkaitė
Kamilė Pirštelytė
Justina Tulaitė
Mantas Noreika

Justė Urbonavičiūtė
+ *Kritikas Recenzijas*

Vilija Balaševičiūtė

ŽODŽIAI + VAIZDAS

Iš Italijos su meile

Mano miestas yra kiekvieno turisto svajonė. Kasdien vis nauji veidai šypsosi fotoaparato objektyvams San Marko aikštėje ir kasdien vis iš naujo eismas sustoja tose pačiose siaurose gatvelėse, kurias užkemša spindinčių vitrinų sužavėti užsieniečiai. Kai nereikia brautis per minią, kad spėčiau į paskaitas, ir aš sustoju pasigrožėti ryškiaspalve Venecijos komercine didybe. Mažytės skulptūrėlės iš Murano (viena iš Veneto lagūnos salų, kurioje gaminamas stiklas) stiklo, prabangūs žiedai, apyrankės, auskarai, šilkiniai kaklaraiščiai ir rankų darbo šalikai, popieriaus meistrų pagamintos užrašinės, plunksnos su įvairių spalvų rašalo buteliukais, vaško lazdelės ir antspaudai tobulam laišku užbaigti; o kur dar vitrinos, iki viršaus prikrautos konditerinių gėrybių – tokios parduotuvės skaudžiai primena, kad studento kišenei visas tas grožis vargiai įperkamas. Čia pat, kone ant kiekvieno gatvės kampo, stovi įvairių odos atspalvių imigrantai ir bando įpiršti padirbtas *Gucci* ir *Versace* rankines, kinietiškus skėčius ir žibančius žaisliukus vaikams.

Geriausia parduotuvė vis dėlto yra itališka *Maxima*, kuri čia turi daug vardų, pavyzdžiui, *Coop* arba *Billa*. Venecijai būdingo ištaigingo spindesio joje tikrai nėra, bet galima rasti įperkamų valgomų dalykų, tokių kaip makaronai, padažas, sūris, alus, o artėjant savaitgaliui arba paprastam vakarui – ir vynos. Gaminti ką nors sudėtingesnio už makaronus truputį gėda, nes gyvenant su italais, kurie kelia reguliarias maisto puotas su namie gamintais patiekalais, maisto ruošimo standartai pakyla į neregėtas aukštumas. Vienintelis dalykas, kurį dažniausiai pavyksta pagaminti teisingai – kava, bet išvirti ją yra viena, o gerti – jau visai kas kita. Vienintelė namuose kavą geriu iš didelio puodelio ir su daug pieno. Itališkas standartas – mažytis puodeliukas *espresso*, išgeriamas vienu ar dviem gurkšniais. Dar keli sausainiai – ir tai jau galima vadinti pusryčiais. Vargu, ar kada nors suprasiu, kaip įmanoma taip pradėti dieną...

Kita didžioji gyvenimo ir mokymosi Italijoje paslaptis – per kraštus besiliejęs italų studentų entuziazmas. Per paskaitas jie įdėmiai klauso dėstytojų, konspektuoja kiekvieną žodį, pradeda skaityti privalomąją literatūrą jau pirmą semestro savaitę, aktyviai dalyvauja paskaitose, o artėjantys egzaminai jiems, atrodo, nekelia panikos priepuolių ir liūdesio bangų. Tokiame kontekste atsidūrusi filologė, kuri į klausimą, kodėl studijuoja lietuvių filologiją ir italų kalbą, dažniausiai atsako „nežinau“, yra priversta jaustis dar labiau ne savo vietoje nei Vilniaus Universitete. Vis dėlto pakeisti mokymosi aplinką yra sveika, nes tarp žmonių, mėgstančių savo studijas, padaugėja motyvacijos kibti į septyniolikto amžiaus italų literatūrą ir dialektologijos vadovėlius. Bent trumpam.

Pasitaiko, jog sėdint rytinėse paskaitose ima gausti sirena. Tai reiškia, kad miestas skęsta. Niekas dėl to per daug nesijaudina, nes po poros valandų visas iš krantų išsiliejęs vanduo grįžta į jūrą. Tiesiog gera žinoti, kad artėjant vidurdieniui, kai vandens lygis pakyla aukščiausiai, reikėtų avėti guminius aulinukus, nes laikini tilteliai, nutiesti pagrindinėse Venecijos gatvėse, gerokai sulėtina eismą, ir eiti tuščiomis, bet apsemtomis gatvėmis, yra greičiau ir, savaime suprantama, smagiau. Be abejo, visada galima sėsti į *vaporetto* (it. „garlaivis“), gondolą ar vandens taksi ir nesijaudinti dėl gatvių, tapusių upėmis. Jei tik yra tam atliekamų eurų... Jei nėra, o pasėdėti gondoloje vis tik norisi, verčiau palaukti nakties. Tada prie pagrindinių Venecijos tiltelių jau nebematyti ir nebegirdėti potencialius klientus viliojančių gondolierių, mūvinčių dryžuotais marškiniais, šiaudinėmis skrybėlėmis (net lapkritį!) ir atliekančių mini koncertus, kurių programoje ypač populiaru *O sole mio*. Nakčiai prieplaukose paliktų gondolų niekas nesaugo, todėl pavogti vieną kitą neturėtų būti labai sunku. Bet rekomenduoju tiesiog pasėdėti įlipus į artimiausią nesaugomą

gondolą ir pasidžiaugti ramiai banguojančia jūra, kol rūstus Viešpaties žvilgsnis stebi tave iš San Marko aikštės varpinės ir primena, kad vogti yra nuodėmė.

Venecijos suvokti protu neįmanoma. Tai – ne miestas, o atskira planeta, sukurta tam, kad išvestų kiekvieną, įkėlusį čia koją, iš proto. Manai, kad norint nukeliauti iš taško Č į tašką Š tereikia pasirinkti trumpiausią ir tiesiausią maršrutą? Deja. Viena iš dviejų gatvių pasibaigia akligatviu arba kanalu, jei pasiseka labiau – perėjus gatvę atsiduri toje pačioje aikštėje, iš kurios ką tik atėjai. Todėl kaskart išeinant iš namų reikėtų pasiimti didelį siūlą kamuolį ir žymėti savo kelią siūlų gija, kad panorus grįžti namo būtų aišku, kuria kryptimi eiti. Kitas būdas orientuotis mieste – daug kartų pasiklysti, kol galiausiai pavyksta įsiminti gatves, aikštes ir tiltelius, labai jau panašius vienas į kitą. Kartais atrodo, kad nebegaliu būti šitame beprotiškai susiraizgiusiame gatvių ir kanalų labirinte, bet tada pasistiebusi ant pirštų galų persisveriu per svetainės langą ir ilgai stebiu savo gatvę. Nedrąsi žiurkė nubėga link šiukšlinės, kol žemėlapi išskleidęs turistai ieško kelio iš gatvių labirinto, o restorane padavėjas atsisveikina su paskutine romantiškai pavakarieniavusia pora ir imasi nurinkinėti stalelius. Atsitiesiu ir žvilgsniu sutinku draugišką pasišiaušusį italą, rūkantį balkone priešais, ne daugiau kaip trijų metrų atstumu, ir vienas kitam nusišypsom. Galėtų ir gatvėje sutikti italai bent kartais šypsotis.

Jei Haris Poteris būtų gyvenęs Venecijoje, jo mėgstamiausias burtažodis būtų ne *Expelliarmus*, o *Permesso* (it. „praleiskite“), stebuklingai perskiriantis minią ir atveriantis kelią pirmyn. Šauniauusia tai, kad *Permesso* kerai veikia ir žiobarų pasaulyje, tereikia ištarti tai su atitinkama intonacija ir nutaisius rūščią miną. Ypač gerai šią techniką yra įvaldę vietiniai. Tobulai tinkantis kostiumas, odinis portfelis ir nepriekaištingai nublizginti batai – pirmas ženklas, kad prieš tave venecijietis. Antras – jo firminis *Permesso*, kuriam, nori to ar ne, tenka paklusti, nes tikro venecijiečio nestabdo jokios kliūtys. Tikėtina, kad kelyje netyčia pasimaišiusiam turistui jis pasakys ką nors mandagiai pikto, pavyzdžiui *Sveglia!* (it. „atsibusk“) Tačiau sutiktas kitokiomis aplinkybėmis, tas pats žmogus gali būti neįtikėtinai malonus ir užsikirtus namų durims pasiūlyti kavos su dideliu gabalu pyrago, o tau, džiaugiantis tokiu vaišingumu, apskambinti visus buvusius namų šeimininkus, kurie, galbūt, turi raktą (tikra istorija!).

Nors Venecijoje apsilankyti būtina kiekvienam turistui, gyventi čia – visai kas kita. Net nežinau, ar įmanoma. Pusmetį – taip, metus – gal... Vis dar sunku suvokti, koks sveiko proto žmogus rinktųsi gyventi tokiame beprotišrame mieste. Ir visgi dabar vadinu Veneciją savo miestu. Jau išmokau vaikščioti gatvėmis nepasiklysdama, bet kur atsidūrusi žinau, kurioje pusėje yra Rialto tiltas ir San Marko aikštė, o išvažiavus už miesto ribų jaučiu begalinį norą grįžti namo į Veneciją. Gaila, kad nėra ypatingo noro vaikščioti į paskaitas... Bet vis tiek vaikštau, laika egzaminus (ir išlaikau!), o pasakiška Venecijos atmosfera neleidžia per daug liūdėti. Tai kas, kad nedaug beliko to gėrio.

Gyvenimas yra gražus!

Literatūriniai DIALOGAI

Greta Tikužytė

ŽODŽIAI + VAIZDAS

Rūta Šlapkauskaitė – literatūrologė, kanadietiškos kultūros žinovė bei Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dėstytoja. Studentų mėgstama ir gerbiama už savo literatūriškumo kupinas paskaitas, kuriomis siekia įskiepyti meilę rašytiniam žodžiui. Susitikome Pilies gatvėje esančioje šokoladinėje apsiginti arbata nuo rudeniškos darganos bei paplepti apie literatūros vaidmenį mūsų gyvenimuose.

Papasakokite, kur slypi jūsų susidomėjimo literatūra ištakos, ar mokykloje buvote skatinama domėtis literatūra, gal buvote įsitraukusi į kokią nors popamokinę veiklą?

Tikriausiai mažai išsiskirsiu iš kitų literatūrologų – mane užaugino pasakos. Kadangi dažnai sirgdavau, o gripas ir angina tapo mano „geriausiais draugais“, todėl tėtis man dažnai sekdamas pasakas. Kai dauguma jų išmokau atmintinai, paprašiau tėčio sukurti naujų (juokiasi). Išmokau skaityti anksti šitaip palengvindama gyvenimą savo tėvams. Aistra pasakoms buvo skiepijama nuo pat ankstyvos vaikystės, mano tėvai – skaitantys žmonės, akademinio pasaulio žmonės.

Geriausieji prisimenu gimnazijos metus, kuomet turėjau gerus visų disciplinų mokytojus, bet artimiausieji jaučiausi lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai. Ji išvedė mane į platųjį literatūros pasaulį kalbėdama ne tik apie lietuvių autorius, bet ir Vakarų literatūrą. Jau mokykloje išmokau informacijos ieškoti pati, labai svarbu, kai mokytojai atpažįsta smalsumą ir skatina mokinį juo naudotis. Mokykloje lankiau dramos būrelį, mes ten visokius pasakojimus vaidindavom. Paaugusi skaičiau daug nuotykinų romanų ir detektyvų, užaugau su Agatha Christie. Iki šiol ją mėgstu. Kiekvienas literatūrologas turi tokią slapta „aistrą“.

Ką manote apie humanitarinių mokslų likimą Lietuvoje? Galbūt yra tekę susitikti su mokiniais Lietuvos mokyklose? Koks jums pasirodė jų požiūris į literatūrą?

Vieno atvirų durų renginio metu yra tekę skaityti paskaitą moksleiviams. Tikriausiai labiausiai jaudinantis momentas buvo tuomet, kai V. Krėvės auditorijoje pastebėjau ir savo gimnazijos atstovų. Humanitarinių mokslų padėtis sudėtinga, kita vertus, pažvelgę į literatūros istoriją ar net literatūros teorijos istoriją matome, kad literatūros studijos niekada nebuvo priimamos „išskėstomis rankomis“. Ne veltui Aristotelis „Poetikoje“ ginčija Platono mimezio sampratą, P. Sidney XVI a. siekia apginti poeziją nuo jos kritikų, o P. B. Shelley XIX a. akcentuoja literatūros reikšmę individui ir visuomenei. Humanitarinių mokslų reikšmė ir nauda žmonijai visuomet buvo vienaip ar kitaip kvestionuojama. Dėl to humanistika yra dinamiška, nuolatos kelianti supratimo ir aiškinimo problemas. Ji priverčia mus suvokti, jog gyvename ne faktų, o reikšmių pasaulyje, kurį reikia aiškinti ir kuriame aiškinamės vieni kitus ir pačius save. Humanistika mums liudija, jog pasaulis nėra instrumentas, kurio pagalba mes save išpildome, o reikšmių verpetas, reikalaujantis interpretacijos. Per santykį su pasauliu, t.y. su kitais, ir patys įgauname reikšmę.

Remdamasi savo dėstytojavimo patirtimi pastebiu, kad kiekvienais metais turiu ieškoti naujos kalbos, kurios pagalba galėčiau perteikti tradiciją. Ne visada pavyksta. Jaunas žmogus, visų pirma, siekia praktinio pritaikymo, to, kas pragmatiška, lengviau apčiuopiama, pataisoma – praktinės klaidos lengviau ištaisomos nei mąstymo klaidos. Humanitariniams mokslams reikia kritiškai mąstančio (ne tik apie kitus, bet ir apie save), brandos nebijančio studento.

Gyvename naujųjų technologijų amžiuje, kur spausdinta knyga ima konkuruoti su elektroninėmis skaityklėmis. Kaip jūs vertinate šią tendenciją?

Prieš kokius penkerius metus būčiau kalbėjusi radikaliau nei dabar, nes buvau nusprendusi skaityti tik spausdintas knygas ir pripažinti tik spausdintą žodį, tačiau įsigijusi elektroninę skaityklę supratau, kad ji skaitymo malonumo neatima. Sutinku su U. Eco pastebėjimu, jog lygiai taip, kaip atsiradus kitoms transporto priemonėms neatsisakėme dviračio, taip ir atsiradus elektroninėms skaityklėms neatsisakysime spausdintų knygų. Priešingai, jų reikšmė ir vertė gali gerokai išaugti.

Prancūzų poetas bei filosofas P. Valéry yra pasakęs: „Knygos turi tuos pačius priešus kaip žmonės: ugnis, drėgmė, gyvūnai, oras, ir jų savas turinys“. Ar nemanote, jog spausdintoms knygoms nykstant iš rinkos elektroninė knyga ims stokoti tikro, išjausto santykio su žmogumi?

Aš save laikau spausdinto žodžio tradicijos žmogumi, manau, jog skaitymas yra ne tik intelektualinė, bet ir juslinė patirtis. Spausdinta knyga jaudina visus skaitytojo pojūčius. Tekstas kreipiasi į mus per popieriaus lakštą, mes jį liečiame, popierių galima uostyti, o spalvotos iliustracijos glosto mūsų akis. Skaitymas – tai kūniška patirtis.

Yra toks žmonių tipas, kurie perka knygas todėl, kad jos atrodo gražiai jų namų bibliotekoje. Kaip galvojate, ar geriau kaupti ir saugoti savo mėgstamas knygas namie ir pasitaikius progai pavartyti, ar pasiimti jas iš bibliotekos?

Yra žmonių, kurie kūnišką santykį su knygomis išpildo pirkdami jas kaip estetiškus objektus. Aš šių žmonių nesmerkiu – jie irgi reikalingi knygų leidybos verslui (juokiasi). Suprantu knygų pirkimo aistrą, bet nemėgstu godumo. Negerbiu tų, kurie perka knygas kaip statuso simbolius, neva kuo daugiau knygų turiu, tuo intelektualėsnis atrodau. Perfrazuojant E. Frommo knygos pavadinimą, turėti nelygu būti. Knygose slypi magija, jos kviečia jas išsinešti namo. Namų biblioteka – tai gyvas organizmas, kuris priima ne visas naujas knygas, todėl žinant, kad visų knygų niekada neturėsime, išmintinga skolintis iš bibliotekos.

Ką manote apie bibliotekas Lietuvoje? Ar jos pakankamai „reader-friendly“ (aut. past. reader-friendly – parankus, patogus skaitytojui)?

Mano galva, biblioteka yra vienas didžiausių žmonijos kūrinų, tačiau gėdingai turiu prisipažinti, kad bibliotekose lankausi retai. Man reikalinga literatūra dažniausiai yra anglų kalba ir ją kruopščiai saugau namuose, bet MKIC’e (aut. past. MKIC – Mokslinės komunikacijos ir informacijos centras) teikiamos bibliotekos paslaugos paliko puikų įspūdį. Šis centras niekuo nenusileidžia vakarų universitetų bibliotekoms ir man ypač primena Toronto universiteto biblioteką.

5 atsitiktiniai faktai

apie dėst. R. Šlapkauskaitę

Mėgstamiausia spalva: Žalia

Rytinis ritualas: Visada geriu kavą

Mokykloje nemėgta pamoka: Geografija ir fizika. Buvo nuobodu, mane apskritai sudominti yra sunku (juokiasi).

Naminis gyvūnas: Neturiu, pirmiausia noriu išmokti rūpintis augalais.

Susidarė įspūdis, kad knygos jus lydi nuo pat mažens. Ar turėjote vaikystėje mėgstamą pasaką arba vaikišką knygelę? Kaip manote, ar vaikų literatūros vaidmuo svarbus literatūros raidos istorijoje?

Mano mėgstamiausia vaikystės knyga – E. Raudo „Cypliukas“. Tai istorija apie mergaitę, turinčią kalbančią lėlę, vardu Cypliukas. Knygelė buvo iliustruota, Cypliukas žvelgė į mane iš knygos viršelio ir aš svajojau turėti savo kalbantį Cypliuką (juokiasi). Kita vaikystėje branginta knyga – A. Lindgren „Mes Varnų saloje“. Neįsivaizduoju vaikystės be knygų, labai gerbiu autorius, rašančius vaikams. Nesutikčiau su nuomone, jog rašyti vaikams lengviau nei suaugusiems. Literatūros sociologo akimis visi tekstai turi savo vietą ir reikšmę literatūros istorijoje. Vaikų literatūros sąvoka nėra duotybė, ji priklauso nuo to, kaip mes suprantame vaikystę. Gali būti, kad tai, ką mes šiandien priskiriame vaikų literatūrai, kada nors bus kvestionuojama. O ir kas pasakys, ar mes išvis kada nors suaugame?

Daugelis net neskaitytę V. Šekspyro tragedijos „Hamletas“, žino citatą „Būti ar nebūti – štai klausimas“. Įvardykite knygos vietą, kuri kada nors yra jus labai įtraukusi ar sužavėjusi.

Sunku pasakyti, aš, ko gero, neturiu atminties poetinėms citatoms (juokiasi). Viena gražiausių pastraipų, kurias skaičiau – tai I. Calvino “Nematomų miestų” pabaiga. Ten Markas Polas kalba apie Pragarą: „Gyvųjų pragaras nėra kažkas, kas bus; jei jis yra, tai jis jau čia, tas pragaras, kur mes gyvename kiekvieną dieną, kurį mes sukuriame būdami kartu. Yra du būdai išvengti jo kančių. Pirmasis daugelio lengvai pasiekiamas: sutikt su pragaru ir tapti jo dalimi, kad jo nebematytum. Antrasis – rizikingas ir reikalauja nuolatinio dėmesio bei mokymosi: ieškoti ir išmokti atpažinti tuos ir tai, kas to pragaro viduryje yra ne pragaras, tada padėti jiems tvirti ir išlaisvinti jiems erdvę.“

Ką manote apie garsių romanų ekranizacijas, pavyzdžiui, V. Hugo „Vargdieniai“ ar L. Tolstojaus „Ana Karenina“? Juk filmai dažnai susiduria su knygos pagrindinės idėjos perteikimo problema.

Humanitarams, kūrybos interpretatoriams, visi kultūros reiškiniai yra įdomūs. Filmų kūrėjai ekranizuodami literatūros tekstus juos verčia į kitą diskursą, į filmo kalbą. Natūralu, jog ne visos ekranizacijos yra vienodai „vykusios“ ar įdomios. Filmu kalba suteikia naujų kūrybinių galimybių, pasitaiko, kad filmas pasako daugiau nei knyga, pavyzdžiui, B. Schlanko romano „Skaitovas“ ekranizacija problemiščiau kalba apie holokaustą nei romanas.

Sakoma, jog pirma reikia perskaityti knygą, o tik po to žiūrėti filmą, tačiau dažnas numoja ranka ir peržiūri ekranizaciją neperskaitęs knygos. Ką manote jūs?

Studijų metais man teko susidurti su šia dilema ir norėdama suspėti su dėstytojos mintimis apie M. Ondaatje romaną „Anglas ligonis“, pirmiausia pažiūrėjau filmą, kad žinočiau siužetą, ir tik po to skaičiau romaną. Tai buvo klaida (juokiasi). Mano nuomone, tai visuomet yra klaida, tačiau klaidos yra reikalingos. Neklysdami išminties neįgyjame.

R. ŠLAPKAUSKAITĖ REKOMENDUOJA

Fernando Pessoa „Nerimo knyga“

Knyga, kurią reikia perskaityti

„Monty Python’s The Meaning of Life“

Filmas, kurį reikia pamatyti

Aušvico lageriai

Vieta, kurią reikia aplankyti

Kitoks žvilgsnis į I. Šeinius „Kuprelį“

Justina Šoblinskaitė

ŽODŽIAI

Šiek tiek istorijos. Su devyniolikto amžiaus pradžia į meno pasaulį įsiveržė ir kontraversiška „viešnia“ – fotografija. Tapyba, iki tol daugiau ar mažiau atlikusi atvaizdo išsaugojimo funkciją, pasikeitė. Galima sakyti kardinaliai. Kam smulkmeniškai akademiškai bandyti perteikti dabartį, jei yra fotoaparatai? Būtent šiuo metu Prancūzijoje išpopuliarėja plenerai: dailininkai renkasi gamtoje ir tapo čia ir dabar. Paliktą įspūdį bandoma perteikti eksperimentuojant grynomis spalvomis, tiksliais teptuko potėpiais. Vėliau impresionizmo terminas pradedamas taikyti ne tik dailininkų, bet ir rašytojų.

Ne tik paveikslas ar ant pjedestalo pastatyta skulptūra yra vizuali. Literatūros kūrinio vizualumas – taip pat viena svarbių teksto savybių. Neseniai teko iš naujo perskaityti dar mokykloje „perverstą“ I. Šeinius „Kuprelį“ – nelaimingos meilės istoriją. Tik šįkart į kūrinį gilinausi kiek kitaip: pabandyčiau įsivaizduoti kuriamą istoriją lyg į dailininko impresionisto tapomą drobę.

Galbūt paveikslo drobėje lengviau pastebėti taip vadinamą „spalvų žaismą“ negu jį „išskaityti“ tarp romano eilučių. Bet ar tai įmanoma? Ar Šeinius teikiamą tikrovę įmanoma atgaivinti teptuku? Kuprelio istorija pradedama pasakoti dienos metu, kai „oras skaidrus“, o baigiama, kai „mėnesiena lietaus nuskaidrintu pavasariu mėlynuoja.“ Turime vieną pasakojimo dieną, stulbinamą laiko perėjimą, įgyjantį labai vaizdų pavidalą.

Pradžioje figūrų pavidalai ryškūs, apšviesti dienos šviesos, o vakarėjant – blunkantys ir prarandantys savo formaliąją reikšmę, kone susiliejančios su tamsa. Kad tokį vizualiai sudėtingą momentą galėtų užfiksuoti kino kamera, aišku visiems. O ar ją galėtų užfiksuoti dailininko impresionisto teptukas? Be abejonės, taip. Norint pabandyti tapybiškai atskleisti šį romane vaizduojamą šviesos ir tamsos pokytį, galima paminėti C. Pisaro paveikslus. Vienoje jų serijoje dailininkas tapė Paryžiaus Monmartro bulvarą skirtingu paros metu: dieną – naktį, rytą – vakarą. Savotiškas menininko iššūkis – pavaizduoti tos pačios gatvės pokytį, lemiamą skirtingo apšvietimo. Tuo tarsi teigiama, kad nieko statiško šiame pasaulyje nėra, nes pats pasaulis yra begalinis judėjimas.

Privalu pridurti, kad dar kardinalesnį šviesos ir tamsos kontrastą galima įžvelgti sekant romane vaizduojamų atsiminimų erdvėmis. Čia jau neužtenka sekti paros laiko – reikia išskaityti aprašomų detalių spalvų apibūdinimus ir pamąstyti, kokį vaizdinį sąmonėje sukelia vienas ar kitas epitetas. Pavyzdžiui, herojų įpročių pėdsakai: prieblanda Olesį skatina mąstyti apie mylimą Gundę, net su savo mylimąją jam geriau sekasi bendrauti tamsoje. Tai savotiška opozicija tam, kad Olesis gyvena aprašytu laiku: dabar jis malūnininkas, malantis baltus miltus, be mylimosios, savąjį kambarėlį besistengiantis išlaikyti šviesų, dėl to jaukų. Suprantama, autorius nedetalizavo kompozicijos, ją išreiškė tik keliais tiksliais spalvos potėpiais – juk svarbu ne atskira detalės projekcija, o visuma, projektuojama sąmonėje.

Akimirkos trapumas tarytum išmatuojamas per spalvų žaismą, laisvus šešėlius – mirgėjimo impresija taip pat yra neatsiejama nuo impresionizmo paveikslų. Ši kaita taip pat verčia gilintis į gamtą, ieškoti visatos harmonijos ir suvokti save kaip organišką būties dalį. Šeinius trina ryškias ribas tarp to, kas gamtiška, ir to, kas žmogiška, taip kurdamas vienybę erdvę. Gamtos pilnatvė ir suaugimas su jos kitimu nėra tik kažkur anapus slypintis patetiškumas, o svarbios, tik per klaidą neužčiuopiamos, varomosios gyvenimo jėgos. „Kuprelyje“ gamta tarytum bando perspėti Olesį apie laukiančią tragediją – Gundės pabėgimą su kitu mylimuoju. Ypač įspūdingas man pasirodė į perspėjimą panašus saulėlydis:

Sužiūrau į vakarus, į sėdančią saulę, norėdamas tenai atspėti ką. Ji, didelė, raudona, skendo į tirštai pakilusius rūkus. Darėsi vis didesnė ir geso.

Paskendo saulė pilkoj tirštumoje.

Toje vietoj ištryško smarkios raudonos srovės. Nudažė rūkus, nudažė debesis. Visas dangus pasruvo raudonumu.

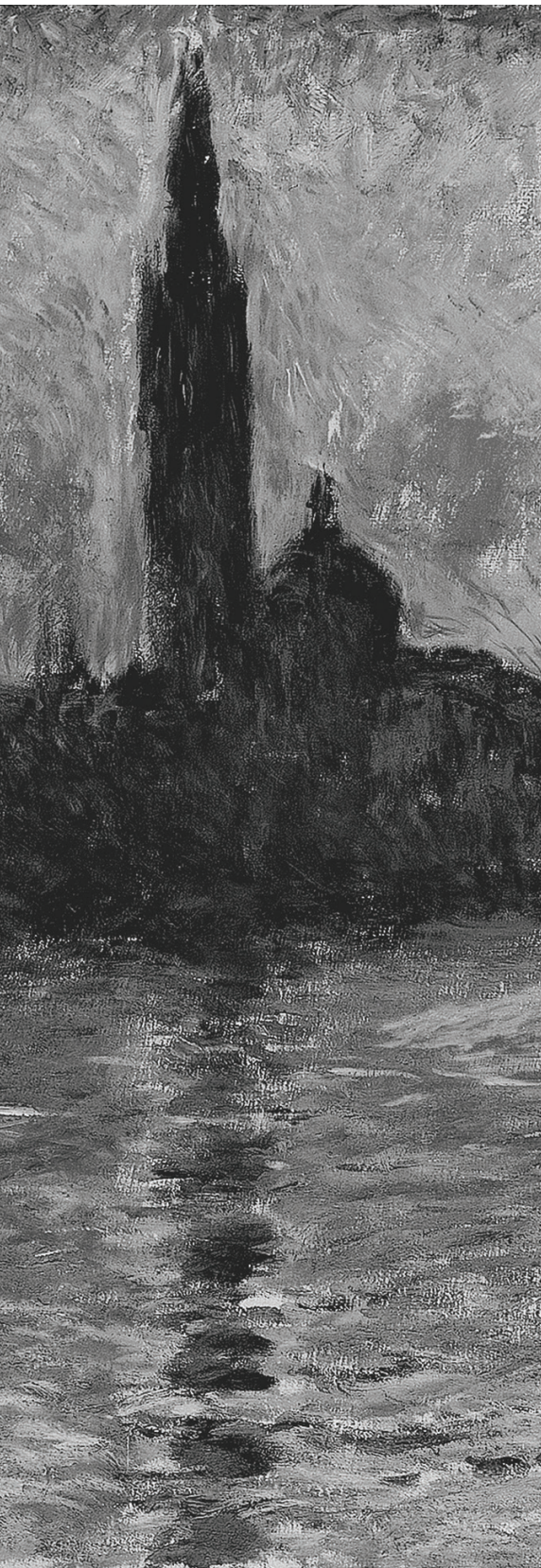
Raudonumas didėjo, degė.

Tuoju raudonumu persisunkė pievos, užsidegė miškai, paraudo ežeras, sužibo kalneliai.

Krūmai, tvinkdami raudonume, sušlamėjo, nutilo ir vėl sušlamėjo. Šiurpas juos perėmė.

Niekur jokio balso.

Man buvo šiūšu.

Man prieš akis tuojau pat iškyla K. Monė „Saulėlydis“, kuris savo kuriamu įspūdžiu labai artimas šiam epizodui. Sakytum, taip pat ryškus, gal net bauginančiai, nors pačioje drobėje tik savaip pateiktas saulėlydžio apšviestos jūros peizažas. Būtent tokio pereinamojo vakaro laiko „Kuprelyje“ labai mažai – jis jau pats savaime turėtų slėpti gilesnes prasmes. Sakyčiau, intensyvus saulėlydžio raudonis panašus į tapybinį iššūkį – spalva perteikiama psichologinė būseną, dingsta riba tarp jį stebinčio žmogaus ir gamtos stichijos. Saulėlydis lyg neiššifuota perspektyvos žinutė – Olesis tik po daug metų suvoks tikrąją to ryškaus vakaro reikšmę, deja, jau per vėlai.

Pridursiu, kad tų vaizdingų perspektyvų „Kuprelyje“ galima aptikti ir daugiau. Pavyzdžiui, mirgančios ir raibstančios žvaigždės naktiniame danguje, galinčios iš dalies prilygti Van Gogo nakties vaizdavimo įtampai. Atrodo, tik gražus reginys, kurio reprodukciją mielai pasikabintum virš lovos miegamajame, nėra tik tuščia dekoracija – kone grėsmingas iššūkis.

Norėčiau stabtelėti prie to impresionistiško mirguliavimo, tiksliau iliustruoti jį K. Monė vaizdavimo maniera. Būtent šis vienas garsiausių impresionizmo dailininkų savo paveiksle aguonų lauką perteikia tik raudonos spalvos dažų brūkšneliais visiškai nesistengdamas jų detalizuoti. Pasirodymo metu drobė sukelia gana didelį pasipiktinimą dailininkų „akademikų“ tarpe – juk vaizduoja ne augalus, o tik potėpius, kurie drobėje kuria jų iliuziją. Juk ir pats žvaigždžių neišdetalizuotum tapydamas, tik pabandytum jų mirgėjimą atskleisti per keletą tamsiam fone pabirusių taškelį, kurie būtų ne šiaip chaotiškai išmėtytos dėmės, o atsiminto dangaus skliauto šviesuliai. Ar tai nebūtų panašu į žaidimą, kurio metu turėtum pajauti giliai tavyje slypintį prigimtinį gamtos pajautimą, nes kitaip vietoje tapyto dangaus turėtum aptaškytą lakštą?

Nežinau, tik spėju, kad taip. Štrichuotas vaizdavimo būdas gali išplėsti suvokimo ir įsijautimo į kūrinį ribas iki pačios begalybės. Tikiuosi, kad šis mano pabandymas į drobę ir į Šeiniaus „Kuprelį“ pažiūrėti tuo pačiu žvilgsniu buvo įdomus, gal net žadinantis smalsumą kūrinį perskaityti iš naujo.

Excerpts from an interview with Rimas Užgiris

Greta Tikužytė

ŽODŽIAI

Pavasaris atneša ne tik naujus džiaugsmus bei šilumą. Kartu tai įtemptas laikotarpis paskutiniojo kurso studentams. Poetas, filosofijos mokslų daktaras Rimas Užgiris, šiuo metu viešintis Filologijos fakultete pagal Fulbraito mainų programą, pasidalino keletu savo eilėraščių, skaitytų praėjusį pavasarį vykusioje Anglų filologijos bakalauro darbų konferencijoje. Nors ir turėdamas begalę darbų, dėstytojas sutiko tarti keletą žodžių apie niūrią Lietuvos žiemą, kūrybą bei humanitarinių mokslų padėtį visuomenėje.

Both of the poems were inspired by my students. “Lines for the Graduates” is more traditional and sentimental; it was the one which opened the BA Thesis Conference in spring, while “At the end of the day we go to Yorick’s for a beer” was written more freely. Actually, it would be cool if there were a real bar named after Yorick.

The poems were written in spring, now it is autumn, but I don’t think that inspiration depends on the season. That’s a *cliché now*. The Romantics who were fond of dedicating poems to one or another season. Those times are past. As for melancholy, I do not feel that it necessarily comes with autumn. Last winter in Lithuania was quite long, and I saw a lot of grim and unhappy people!

I have noticed that some of my Creative writing students are passionate about poetry

and they have no problems writing in English so they could succeed at many different universities in the States. Although, I was surprised to find many Lithuanian students writing in rhyme. They tell me that they have had little exposure to contemporary authors. Nevertheless, I have met many young people in poetry readings here in Lithuania, so we can’t make a universal judgment. As far as the classroom experience goes, the students’ participation depends on how much they are ready to reveal themselves. This is a major difference between Lithuanian and American students; in America they are encouraged to express themselves in class. But this is not always the case. Many of the subjects I taught previously were compulsory Philosophy classes, so more than a few students didn’t want to be there and didn’t participate at all.

It is strange that in Lithuania there seems to be so much gender differentiation in higher education--many more women in philology and many more men in the natural sciences. This seems ideologically motivated by restrictive concepts of gender roles. But generally, I don't think the humanities are especially well-regarded anywhere. The *New York Times* recently published an article about the decline of the humanities in American higher education. Society is focusing on material desires, but the humanities encourage people to broaden their understanding of the human condition. And it is good for the workplace to have people who can think creatively and express themselves well. It is necessary for a well-functioning democracy to have a broadly educated population. People seem to have become too narrowly practical. But what is practical in the long run for happiness goes beyond how much stuff you can buy.

At the end of the day we go to Yorick's for a beer

After the BA thesis conference, Vilnius University

You've pushed the mouse around the space made free by possibility.
The intelligence device has sung the marimba on your time.
What's left of you in small black lines would make a skeleton cringe--
at least with it, the sun's hot rays cast cool shadows on the ground.

Black and white entwined, our absence reveals the presence of light.
It shines from other eyes, and stays. A luminescence rises from
the blankness of the page itself, blows breath into worms of ink.
They writhe, tunneling through walls. But what gives them such life?

What makes dead things crawl? A mind... cogito ergo sum...
And for what? We are--it's true, at least in abstract phases--our thoughts,
a little worse for wear, perhaps, a bit thin. But to be or not to be happy--
that is the question... Poor Yorick may give us a clue--he knows worms,
but sorely misses the slap of flesh, and yearns to see once more
a sparrow fall to nest, singing, even though it is no bird of song.

Lines for the Graduates

English Philology, Vilnius University, 2013

When you first entered the courtyard
across from the president's palace
and searched the walls for ways
and found the church that billowed like a cloud
and turned and traced your steps and went through
the narrow groove that led to a secluded yard,
a house the color of a rose, a faded inscription:
philologiae domus
and you crossed the tight threshold
and climbed the shadowed stairs
and wound your way through corridors
circling back to where the muses play
and asked the stuccoed goddesses
where do I go?
what do I do?
who am I?
their silence
was so unlike home.
It was the silence of books.
It was the silence of the tree
you could see through the window
cut off from the forest
yet still flush with light.
It was the light of books, you learned,
a light that burned, at first,
a light that glowed in the eyes around you,
that flushed the faces of your friends,
and you soaked it in
and grew into this new soil
curling your toes
down into the pulp of centuries
feeling the sap flow through the phloem of your mind.
You grew your leaves with lift
and now you fly
to find new fields
but as you go
do not pull up your roots too violently--
send us a leaf or two
before our autumn comes,
shine us your reflections,
teach us what you know.

Kitaip nei erdvėje

Mirena Tumaitė

ŽODŽIAI

Kažkurią dieną skubėdama į universitetą susidūriau su vyru, pasirošusiu man įbrukti kažkokią knygelę. Į mano repliką, kad skubu, jis atsakė: „Jūs amžinai neturite laiko, neturite pinigų, nesate pakankamai laimingi.“ Hm... – pagalvojau, – su pinigais ir laime jokių problemų neturiu. Bet laikas... Čia jis velniškai teisingas. Kita vertus, laiko neįmanoma turėti. Gal būtent tai ir sukelia amžino skubėjimo sindromą? Ir kokia gi iš tikrųjų yra traukinio efekto anatomija, ar tai galioja visiems?

Visų pirma, yra du tipai nusiteikusių laiko atžvilgiu individų: „aš nieko nespėju“ ir „o kur skubėti? Juk priešaky visa amžinybė!“. Vieni pamato ir patiria daug, tik dažniausiai tai sukelia labiau nuovargį nei malonumą. O antrieji gyvena lyg apsitvėrę maža tvorele, pro kurią galima išeiti tik tam tikromis valandomis. Nei viena, nei kita nėra tobula. Ir nei viena, nei kita nėra nuodėminga.

Iš amžinai skubančiųjų perspektyvos yra sunku suprasti tą lengvabūdišką požiūrį į valandas, kurios mums peržengus vaikystės slenkstį įgauna kažkokią nepaaiškinamą tendenciją vis labiau trumpėti. Juk gyvenimas siūlo tiek daug visokio gėrio, todėl norint pasinaudoti visais jo malonumais reikia paskubėti. Juk žmonių daug, o suteikiamų galimybių skaičius ribotas. Be to, gyvename pagal tam tikrą planą: tai gali būti ir dienotvarkė, ir viso gyvenimo planas. Pavyzdžiui, pirmuoju atveju reikia atsikelti tam tikrą valandą, kad nepavėluotum į autobusą, troleibusą ar traukinį. Kiekvienam iš mūsų sunkiai pakeliama mintis, kad teks stovėti spūstyje ir švaistyti laiką. Antruoju – daugumą žmonių veikia stereotipiškas gyvenimo išplanavimas: iki 25-erių (preliminariai) reikia pabaigti mokslus, iki 30-ies (preliminariai) reikia susikurti šeimą... Kita vertus, amžino skubėjimo apraiškos progresuoti gali iki tokio lygio, kol pavirs chroniška liga. Čia viską puikiai paaiškina viena paprasta tiesa: kuo labiau žmogus užsiėmęs, tuo labiau jis jaučiasi reikalingas pasauliui. Todėl tarp visų išvedžiojimų, ko gero, pats tiksliausias šis: amžinai skubantis žmogus skuba dėl to, kad nemoka realiai įvertinti savo galimybių ir dėl visokių tik jam vienam žinomų priežasčių prisiima per daug darbų, kurie ne visada jam reikalingi. Iš to gimsta nesugebėjimas racionaliai paskirstyti laiko ir išvažiuojančio traukinio sindromas.

O dabar apie niekada ir niekur neskubančius. Anot jų, skubėjimas yra stresas, o stresuoti per daug negalima. Pirmiausia reikia atsikratyti visų nereikalingų darbų ir niekada nesiimti to, ką už tave gali padaryti kažkas kitas. Kai jau atlaisvini savo grafiką iki vieno – dviejų darbų per dieną, staiga užsimančius pailsėti tuos darbus galima laisvai stumdyti. Suprask, darbas – ne vilkas. Šiuo atveju problemiškas yra pats nusistatymas: neturiu kur skubėti, pradėsiu gyventi nuo rytojaus. Čia išvedžiojimas toks: niekada niekur neskubantis žmogus neskuba dėl to, nes nesugeba tinkamai įvertinti realybės ir pripažinti sau, kad niekas kitas jo gyvenimo nenugyvens, ir jeigu kažko nori, pirmiausia reikia atsikelti iš fotelio. Be to, jei pastarieji nėra įkalinti laike, dažniausiai yra įkalinti erdvėje.

Žinoma, racionaliai paskirstyti ir išnaudoti laiką – tikras menas. Vieniems tai sekasi geriau, kitiems – prasčiau. Vieniems rūpi labiau, kiti nesuka dėl to galvos. O ar esame ir ar norime būti įkalinti laike, ar apskritai norime būti įkalinti – spręsti mums patiems. Nors, kaip žinia, laisvė yra kur kas saldesnis vaisius. Reikia atminti, kad išmokti ją sergėti yra sunkiau nei sugebėti tinkamai elgtis su laiku.

Apie tarmes kitaip

gyvenimiškai ir linksmam

Monika Triaušytė
ŽODŽIAI + VAIZDAS

Ieva Kerzaitė
FOTOGRAFIJA

Ar esate girdėję, kad kartais lietuvis su lietuviu nesusišneka? Kalba viena – lietuvių, tačiau būna ir taip, jog pašnekovai „stūov kãp mēita prarėjė“. Keista, tačiau realu: juk Lietuvos kalbą puošia dvi pagrindinės tarmės, žemaičių ir aukštaičių bei nemažai patarmių, šnektų, šnektelių... Aplink vis rečiau ir rečiau išgirstama tarmiškos kalbos (ypač iš jaunimo lūpų). Įvairiose valstybinėse įstaigose, universitete, mokykloje, per radiją ir televiziją ir kitur viešumoje girdime žmones kalbant vien bendrine lietuvių kalba ir esame prie to įpratę. Todėl neretai išgirstas išsprūdęs tarmiškas žodis kaipmat sukelia šypseną, džiaugsmą, kartu priversdamas susimąstyti ir apie tarmių vietą kultūriniame kontekste, kasdieniniame gyvenime. Tad ši kartą apie tarmes. Ne moksliskai, o gyvenimiškai.

Iš tiesų Lietuva gali pasigirti įdomiomis tarmėmis, patarmėmis, šnektomis, pašnektėmis, kurios yra unikalus kultūrinis, kalbinis paveldas, puošiantis ir išskiriantis mūsų šalį iš kitų – juk tokioje mažoje valstybėje tiek gausu įvairių mūsų kalbos variacijų! Lietuvių kalbos plotas skiriamas aukštaičius ir žemaičius. Pastarųjų patarmės skirstomos į vakarų, šiaurės, pietų, o aukštaičių – į vakarų, rytų, pietų. Dažniau žmonės linkę skirtingai kalbančiuosius skaidyti/dalinti remiantis etnografiniu Lietuvos suskirstymu: į aukštaičius, dzūkų, suvalkiečius ir žemaičius. Įdomu, kad kai kurios mūsų tarmės

skiriasi labiau nei artimos skirtingos kalbos, pavyzdžiui, rusų ir ukrainiečių. Be to, linksmiausia tai, kad kiekviena tarmė ir net patarmė turi savo išskirtinių posakių, žodžių, kuriuos sunku suprasti kitų tarmių ar patarmių atstovams. Argi gali būti akivaizdesnis įrodymas, kad lietuvių kalba yra ypatinga?

Iš tikrųjų ne veltui minėjau netyčia išsprūstančius tarmiškus žodžius ir unikalius tarminius posakius, frazes – juk geriausiai tarmės atsiskleidžia praktikoje. Trys Vilniaus universiteto pirmo kurso lietuvių filologijos ir užsienio (ispanų) kalbos studentės sutiko atskleisti savo tarmių, patarmių unikalių žodžių ir posakių reikšmes. Dzūkė Justė Žilionytė noriai pasidalino įdomiomis savo patarmei būdingomis frazėmis. Palyginimą *mėnulis, kap cėbro dugnas* reiktų suprasti kaip labai didelio mėnulio, kaip blyno, apibūdinimą. Pabrėžti panašumą tarp tėvo ir sūnaus pietų aukštaičiai sako *tėvo gurulius parinkis* – pažodžiui šio posakio reikšmė yra „surinkęs tėvo trupinius“. Be to, dzūkai sūrumą apibūdina fraze *girdis druska*. Iš Marijampolės į Vilnių studijuoti atvykusi Jorė Miliauskaitė taip pat prisiminė keletą savo krašto kalbos įdomybių: *pasidėk kaliošus į trepus* (= pasidėk guminius batus ant laiptų), *padėk smetoną į šėputę* (= padėk grietinę į spintelę). Pašnekovė išskyrė ir kelis specifinius žodžius: *šlebė* (= suknelė), stuba (= namas). Žemaitijos kultūros centro širdyje gyvenanti

Saulė Nikartaitė pabėrė ir žemaitiškos kalbos subtilybių. Plepumą žemaičiai pašiepa palyginimu *taršk kap pardžiūvē lapā*, moters gudrumą – *buoba ēr ož vēlni mondresnē*. Ne vieną išalkusį žemaitį galima išgirsti sakant *gruobs gruob(a) ryn* (= žarna žarną ryja). Tiesą sakant, tokių skambių, ausį glostančių, netgi kalbinį akirantį praplėčiančių frazių yra daugybė. Daugiau jų galima sužinoti plačiau nagrinėjant tarmes, patarmes, šnek-tas, bendraujant su iš įvairių Lietuvos kampelių atvažiavusiais žmonėmis. Taigi lietuvis gali mokytis ne tik užsienio kalbų – ir mūsų gimtojoje kalboje yra daugybė pasislėpusių tarmiškos kalbos gudrybių, įdomybių.

Mūsų dienomis ypač aktuali tarmių išlikimo problema. Tarmių nykimas kelia nerimą, tačiau optimistiški savo krašto kalbos mylėtojų žodžiai paguodžia ir leidžia bent trumpam nurimti. Suvalkietė Jorė Miliauskaitė neslepia, kad anksčiau gėdijosi savo išskirtinės tarties, tačiau dabar suvalkietišką kalbėjimo manierą laiko ypatingu bruožu: „Dėl pasikeitusio požiūrio į savo krašto kalbą dabar, gyvendama čia, nebesistengiu „laužyti liežuvio“, t.y. kalbėti „vilnietiš-kai“. Taip pat Jorė išreiškia savo tvirtą požiūrį į tarmes: „Manau, kad tai yra labai gražu ir unikalu“. Žemaičių tar-me atstovaujanti Saulė Nikartaitė taip pat turi kategorišką nuomonę

tarmių klausimu: „Žmonės turėtų mokėti kalbėti ir tarmiškai, ir bendrine lietuvių kalba. Tarmiškai, nes tarmes reikia saugoti ir puoselėti, o bendrine lietuvių kalba tam, kad susikalbėtume formalioje aplinkoje ir nesijaustume kitokie“. Saulė nepamiršta ir jausminio pasaulio: „Išreikšti savo jausmus man yra paprasčiau ir lengviau kalbant žemaitiškai“. Taigi tarmiška kalba, visų pirma, yra mūsų gimtoji kalba, kuria kalbėdami neieškome žodžių kišenėje, kai norime išsakyti mintis. Abi merginos tarmiškai kalba su artimaisiais ir draugais, tačiau mano, kad tarmes reiktų vartoti dažniau. Dzūkė Justė Žilionytė atskleidė savo požiūrį: „Vis dėlto oficiali aplinka yra oficiali, todėl, mano nuomone, čia reiktų kalbėti bendrine kalba. Be abejo, savo tarmės reikia nepamiršti ir, grįžus namo, į savo šeimos ir draugų ratą, kalbėti kuo daugiau tarmiškai, nes tarmė – labai svarbus identifikacijos ženklukas!“.

2013-ieji metai yra paskelbti Tarmių metais, ir, jiems pasibaigus, kiekvienas galėtų pagyvoti apie savo tarmę, jos reikšmę, unikalumą, praturtinti savo kalbos žinias kitų patarmių, šnektų, šnektelių „perliukais/deimančiukais“. Juk lietuvių kalbos tarmės – mūsų kalbos gyvastis, įvairūs mūsų turtingos kalbos atspindžiai. Be to, kas geriau gali atskleisti lietuvių kalbos įvairovę nei mes patys?

Paskutinis straipsnis apie FOJE

Redaktoriui leidus užduosiu klausimą, į kurį pats ir atsakysiu. Kuo gi labiausiai pasižymėjo aštunto dešimtmečio muzikos pasaulis? Vienas atsakymų – elektronikos integracija. Šiuo periodu buvo visiškai nesvarbu, koks yra muzikinis žanras – jį visada lydėjo to dešimtmečio futuristinis skambesys. Roko muzika taip pat įgavo naują atšaką – sintezuotas rokas (angl. synthrock). Apie grupių The Smiths, Joy Division ar Tears for Fears padarytą įtaką tolimesnei muzikinei raidai ar jų įkvėpimą ateities atlikėjams taip pat nekalbėsime. Tai ir taip akivaizdu. Užtat kalbėdami apie legendinę Lietuvos alternatyvaus roko grupę FOJE galime drąsiai teigti, kad tai tik paviršiniai panašumai. Už šio pavadinimo, kurį ketinu rašyti didžiosiomis raidėmis, slypi kur kas daugiau nei lietuviškas synthrock produktas.

Kokią įtaką ši grupė padarė muzikiniam pasauliui ar, žiūrint siauriau, Lietuvos muzikinei erdvei? Beveik jokios. Deja, tokia yra tiesa. Tai, ką kūrė FOJE, užsibaigė kartu su grupės iširimu. Niekas nebesiekė to atkartoti, kopijuoti, sekti panašiomis pėdomis. Tad kodėl ši grupė susilaukė tokio populiarumo ne tik prieš gerus dešimt-dvidešimt metų, bet ir 2013m. surengus paskutinį koncertinį turą po Lietuvą? FOJE atsirado reikiamu laiku reikiamoje vietoje.

Atgaivindami savo istorines žinias paminėjime kertinius raktažodžius, kurie mums padėtų atkoduoti reikiamą kontekstą: 1983m., Vilnius, Tarybų Sąjunga, Šaltasis karas, ekonominė krizė. Visi šie paminėti raktažodžiai tiesiog prašosi nepasitenkinimo bangos, protestų, maišto ar sukilimo. Rodos, FOJE turėjo patapti naujais Tautinio Atgimimo pranašais, kuriančiais antipolitinius, ezopo kalba parašytus muzikinius tekstus. Džiugu, kad taip neįvyko – šią poziciją apsiėmė kita Lietuvos grupė „Antis“. FOJE užėmė ne ką mažiau garbingesnę vietą: ji tapo žmonių emociniu katalizatoriumi. O jų muzikinis palikimas šią funkciją vykdo dar ir dabar. Tikiu, kad dar ilgai tai darys.

Deja, negalėčiau pasidalinti, kokias audras sukėlė pirmasis grupės išleistas albumas „Geltoni krantai“ (1989), tuo metu mokiausi nardyti savo paties vystykluose. Tačiau pasidalinsiu pirmomis impresijomis, kuomet įsiklausiau į FOJE muziką. Nenustebinsiu išduodamas, kad tai padariau tik sulaukęs šešiolikos. Brendimo laikotarpis sudėtingas, o šioje situacijoje sunkiai paprieštarautumėte teiginiui, kad muzika it koks morfijus padeda malšinti nepasitenkinimą pasauliu, neteisybe, tėvais ir kita. FOJE muzika tai darė ypatingai

paveikiai. Neretai išgirstame įvairiais, neigiamą konotaciją turinčiais būvardžiais apibūdinamą grupės kūrybą: niūri, liūdna, slogi, *depresyvi*. Kiek vėliau pradedi suvokti, kad būtent šis melodingas slogumas padėjo FOJE užmegzti neeilinį empatinį ryšį su klausytoju. Kai kurie tekstai išrėkdavo savidestrukcijos poreikį, ir to užtekdavo, kad tavo siela taptų ramesnė bent kuriam laikui.

Niekam ne paslaptis, kad beveik visų FOJE dainų žodžiai priklauso A. Mamontovui. Priešingai nei Joy Division vokalistas Ian Curtis'as, kurio kūrybinė dominantė apsiribodavo tamsa, šalčiu, krize, žlugimu, Mamontovas savo klausytojui suteikdavo galimybę pažvelgti iš paukščio skrydžio. Vienas ryškiausių pavyzdžių – daina „Nieko panašaus“, tiksliau jos atlikimas 1993m. koncerte sporto rūmuose. Vis dar galime pasidžiaugti nufilmuotu vaizdo įrašu, įtraukiančiu klausytoją į mistinį sapną ir leidžiančiu *atitrūkti šiek tiek per daug*. Juk, anot FOJE, *tik muzika stabdo laiką, keičia žodį*. Ir išties, kiekviena eilutė surasdavo savo klausytoją, jį užjausdavo, motyvuodavo, nuramindavo, globodavo. Nors būtybių iš senovės Indijos mitų, aliuzijų į Šventąjį raštą ar sentencijų dainų tekstuose nerasime, daugelis jų yra genialūs. Žodžiai

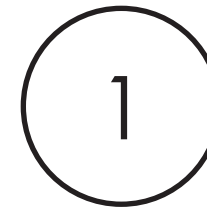
paprasti, žemiški, jokių aukštų materijų, sukurtos svajingos jungtinės metaforos, kurios skamba galvoje metų metus.

Kiekviena būtybė turi savas, pavadinkime, magnetines iškrovas. Kartais jų susikaupia per daug, o kai jų dar nemokame valdyti, rizikuojame patirti kataklizmus. Tai viena iš priežasčių, kodėl FOJE ir jos sukurtą muziką vadinu katalizatoriumi, klausytojus nukreipiančiu tinkamu kursu. Kiekvieno albumo dainų tekstai *guodžia, gaivina* ir šildo vis kitaip, todėl savo FOJE variaciją klausytojai atrasdavo ir atras jiems tinkamu laiku. Ir tai tik vienas aspektų, patvirtinančių grupės reikšmę tiek asmeniniame, tiek nacionaliniame lygmenyje. Gyvas to įrodymas – 1997m. per 60 000 žmonių, susirinkusių į Vingio parką. Tikiu, kad į viršų iškeltų degančių žiebtuvėlių koncerto pabaigoje buvo ne ką mažiau.

Visai neseniai Lietuvos didžiuosiuose miestuose įvyko paskutinis FOJE koncertinis turas Andriaus Mamontovo kūrybinio jubiliejaus proga. Teko lankytis koncerte, vykusiame sostinėje. Nebekamavo mintys apie *sutryptą meilę*, nebesinorėjo *išgaruoti iš čia kaip vandeniui* ar laukti *Godo prie laužo šviesos, atklysiančio iš tamsos*. Buvo smagu prisiminti tai, ko nebėra, ko niekada daugiau

ir nebebus. FOJE kūrybinio palikimo suvokimas pasiliko kažkur užmarštyje kartu su to meto asmeninėmis kontempliacijomis ir emocijomis. *Pasaulis* tapo ištis *kitoks* – šviesesnis, sakyčiau. Net ir tos pačios liūdniausios dainos dabar skamba visai kitaip, o populiariesni grupės hitai, pavyzdžiui, „Paskutinis traukinys“, priverčia šypsotis kur kas labiau nei anksčiau. Viso koncerto metu lūpų kampučiai buvo užriesti į viršų, kaip ši fenomeną tinkamai pavadinti? Nostalgija. Išties, nostalgija – puikus žodis. Nebesiklausau FOJE taip dažnai kaip anksčiau, netgi, sakyčiau, retai, bet iš demografinės pusės fanų skaičius tik auga. Bręsta naujos kartos, susiduria su jauno žmogaus egzistencinėmis problemomis ir jas numalšina muzika. Senosios su malonumu prisimena garsius grupės koncertus, bet labiausiai – patys save: jaunuosius idealistus, dar nesukūrusius šeimų, neįsipareigojusius biurokratiniam darbui, amžinai linksmus ir liūdnius, koncerte iš visos gerklės klykiančius F-O-J-E.

Nors esu ne itin aktyvus FOJE fanas, tačiau visuomet juo liksiu, nes tai – manojo gyvenimo dalis. Nesvarbu, trukusi ilgai ar trumpai, tačiau reikšminga. Ir aš vis dar *čia esu. Ir mūsų čia daug. Ir Jūs kaip aš*.

Praeities dulkės

VISKAS PRAEINA. KEIČIASI, TOBULĖJA ARBA PRASTĖJA.

Pasilieka tik senos nuotraukos ant sienos, kažkada mylėti daiktai, statulėlės, begalė smulkmenų ir menkniekių kolekcijos, nuo išvykimo taip ir nepajudintos, apdulkėjusios. Ir baugu prisiliesti, sudrumsti tą tylą. Senuose dienoraščiuose amžinąjį gyvenimą gyveną vos įskaitomos prisiminimų nuotrupos. Dėžėse – lankstinukų ir renginių bilietų šūsnis. Kad tik, neduok die, apie tuos išgyvenimus nepamirštum. Daiktai, mažiau ar daugiau susiję su žmonėmis, primenantys žmones. Tuos, kurie kažkada buvo svarbūs, bet laikui bėgant iš mūsų gyvenimo pasitraukė. Tuos, kurie dabar yra kažkur toli, seniai nekalbinti ir nematyti, bet prisiminimai apie juos sukelia šilčiausių jausmų.

Visa tai atrodo taip apleista ir tolima. Lyg daugiau mūsų neliestų. O tie prisiminimai, kuriuos visais būdais buvo taip stengiamasi išsaugoti, kuo toliau, tuo labiau tampa migloti, apgaubti vis tirštėjančio rūko. Ir, atrodo, visa tai tolsta, ir vietos ne tokios, kaip buvo, ir mes jau nebe mes. Svaigios minutės sugeria visa tai ir sulaiko, o tu – kaip svetimas praeivis – toliau žengi tuo keliu kurdamas istoriją, rinkdamas atvirutes ir užkonservuodamas prisiminimus – žinodamas, kad ir šių išgyvenimų laukia tas pats: gyvenimo lentynos ir vėl bus valomos, ir vėl, ir vėl, ir vėl...

KŪRYBA

MIRENA TUMAITĖ ~ 1

KAMILĖ PIRŠTELYTĖ ~ 2

JUSTINA TULAITĖ ~ 3

MANTAS NOREIKA ~ 4

Žiurastas, styga, skersgatviai

Auštant

Servetėlė iš dešinės, įrankiai. Servetėlė iš dešinės, įrankiai. Po keturias servetėles, po keturis įrankių rinkinius. Gražiai spalvos dera – geltona, žalia, geltona, žalia, gel... Servetėlė iš dešinės, įrankiai iš kairės. Sakė, neteisingai kartą kažkas paserviravo. Servetėlė dešinėje, įrankiai – dar dešiniau. Pamenu. Turbūt aš. Servetėlė dešinėje, įrankiai kairėje, lengvai. Dar penki stalai. Servetėlė, įrankiai, servetėlė, įran...

Tamsioje salėje liko tik vienas muzikantas. Susipakavo bosų, kubų laidus, ne-liko nieko, išskyrus kontrabosas. Muzikantas, bedėlioiant blausioje žvakių šviesoje servetėles ir įrankius, pasiėmė kontrabosą į rankas, ir suskambėjo viena styga. *Badum*. Antrą stygą perbraukė, trečią.. *budam dum*. Servetėlė dešinėje, įrankiai.. *Padum dam dum, šabadum dada dum*. Ir taip tamsioje mažoje salėje tyliai tvarkė stalus padavėja, ir muzikantas, tarsi linksmindamas nuvargusias kojas, žaidė su kontrabosu. *It sounds great. I love jazz. Yeah? What's your name? Kamilė. Oh, I'm Dan. Nice to meet you. Mhm. Do you play? Sometimes, but singing is my thing. Hah, i actually don't like singers (don't tell my girls). Hah, deal. Budam dum*.

Servetėlė, servetėlė, servetėlė, įrankiai. Šiubidiu bam, šiubindiu bam bam. Po penkiolikos minučių draugiškų improvizacijų vaikiną išsivesti atbėgo apačioje, prie baro, geriantys likę muzikantai. *Well, good night, Kamile. Good night*.

Ant sceninės pakilos liko vienas bokalas. Užsilipau, paėmiau į rankas, pakėliau akis į prietemoje gražiai paserviruotus stalus kitam rytui. Nuo scenos viskas at-rodo kitaip. Akimirksniui suvaikėjau ir įsivaizdavau, kaip nedidukėje salėje prisirinkę žmonių, sėdimos vietos užsėtos. Ne sausakimša, ne. Argi būtų paslaptinga? Iš krūtinės raunasi melodija. Užsimerkiu, kelis žingsnius palinguoju šen, kelis ten. *Šiau šiau, badum bam*. Paslaptinga.

Persikūnyti. Išsiplėšt iš savęs. Atsipalaiduoti? Spektakliuose sėdėdama dažnai pavydžiu bevaidinantiems. Nesvarbu kuom. Nesvarbu kaip. Nesvarbu moraliai ar ne. Juk ne tu? Šiau šiau. Pavydim kitų gyvenimams, o čia! Gali ir ponija, ir kekše, ir nevykėliu, ir vaiku, juodaodžių ar geltonodžių, Evansu ar Knechtu pabūt. Demonu, šventuoju. Padavėja, muzikantu.

Tik būk.

Ir žiurstą numetus, gatve namo tipenti švintant. Gelia nosį tik truputį.

Šią tolstančią naktį taip kvepia,
Kaminais ir pūvančiais lapais.
Pailsusios kojos ir akys,
Šlavėja patamsy tarp gatvių...
Sustoti drebančiom rankom,
Pridegti žarijų be kvapo,
Be garso, be balso...

Ramu.

Sakė tėvas prieš dvidešimt metų:

„Ruduo – ne liūdna,
nyku.“

O, šį auštantį rytą taip kvepia,
Kaminais ir pūvančiais lapais!

Šiubadiuba šiubadiu bam bam.

Bilietas

Taip, kaip tik to mes ir siekiame. Kontinuumo. Nuo to laiko, kai išmokome kalbėti, tolydžio vis klausdavome: „Kokia gyvenimo prasmė?“ Tai buvo pats svarbiausias klausimas, kol mes jautėme giltinę pustant dalį už nugaros. Bet tik leiskite mums įsikurti dešimtyje tūkstančių pasaulių, skriejančių apie dešimtį tūkstančių nežinomų saulų, ir niekam neberekės šito klausti. Žmogus bus toks pat begalinis ir beribis kaip begalinė ir beribė pati visata. Žmogus bus amžinas kaip amžina visata.

Ray Bradbury

Juodosios skylės, kvazarai, bolidai, plokštumos ir dimensijų burtai, nežemiškų būtybių kontūrai, fraktalai – kaip stipriai pavadinimai į mus įeina, sužadindami visas nuojautas ir ryšį su neapčiuopiamybe. Tai moderniosios žmonijos pastangų suvokti makrokosmą įrodymai. Užmatyti, išmatuoti ir neišmatuojami, nuolat tiriami, skaičiuojami ir grindžiami erdvės fenomenai. Toks jau sąmonės dėsni: kai neatpažįsti, užkoduoji... Eurazijos medžiotojai į elnio totemą suvedė dangaus kūnus, laiptuotomis piramidėmis actekai kūrė Saulę ir Mėnulį, o egiptiečiai užkodavo Nilo „nuotaikas“. Tūkstantmečių bėgyje viskas virto mitologija, kuria, pagal atitinkamus raidos dėsningumus, ateinančioms civilizacijoms, galbūt, tapsime ir mes, homosupersapiens, šiandien garbinantys Higsobozoną.

Žinote, tokį kodinį kontaktą su visata aš vadinu kova. Kova, kurios pagrindinis ginklas – seniausias pasaulyje. Simbolis – dėl jo po truputį įsikurdiname milijoniniame vardu bei sąvokų kalėjime. Juk anot H. Hesės, bet kokia išreikšta mintis yra negyva...

Jei reikėtų charakterizuoti žmogaus sąmonę, apibūdinti ją kaip žioplą vergvaldę: mes pririšame daiktus ir reiškinius prie žodžių, tačiau ar jais atsveriami tikrovė? Betgi

kas kaltas, jog kažkas pasmerkė mus būti sąlygiškumo įkaitais... Viename tibetietišrame tekste skelbiama, jog Visatoje tiek daug pasaulių, kad netgi pats Buda negali jų suskaičiuoti. Bergždžias reikalas?

Vienas iš variantų – žmogaus mikrokosmas. Pagal budizmo tradiciją, kiekvieną pasaulį supa „žydro oro arba eterio apvalkalas“. Žmogui taip pat priklauso skafandras, t.y. gyvybinė erdvė, kurioje glūdi saviraiškos šansai, transcendencijos pojūčiai ir visa, kas išeina už sociumo cenzūros ribų. Po viena atmosfera spiečiasi milijardai, ir visos raketos, iš kiekvieno skafandro išsiveržiančios į viešąsias erdves, taip pat tėra simboliai. Asmenybės. Net ir užgesusios...

Ar tas pats sąlygiškumas galioja ir tada, kai kalbame vienas apie kitą?

Simbolio gimimas, mėginant vieniems kitus pažinti, yra dvejopas. Pirmiausia, čia galioja tas pats dėsnis: kai nepažįsti – užkoduoji. Štai dabar traukiny šalia manęs sėdintis įdegęs vaikinukas naršo po gėjų portalą. Ką apie tai manau? Nors, tiesą pasakius, asmeniškumas nebūtinai... Palengvindami sau mįslingą svetimybės uždavinį, užkonservuojame juodaodį, užkonservuojame Vilniaus lenką, užkonservuojame Dievo misionierių, damą su šepečiu ar diplomuotą specialistą... Ir patys užkonservuojame... S. Kierkegoras pasakytų: „vos tik užlipdai man etiketę, iškart mane paneigi“. Šitoks baltų varnų šaudymas sudaro įspūdį, jog su savo protu išdarinėjame tikras kvailystes, lyg snaudžiantį ligonį klostydami jį šiltų patalų stereotipais. Ir dar spėjame pasidievagoti dėl prasto matomumo... Apsukrumo fenomenas.

Pasitaiko ir priešingų efektų. Kas yra įvaizdis? Prieiga prie priimtinesnio pasaulio be tikrovės prieštaravimų? Idealizuotas ekvivalentas, padedantis bent kiek nugludinti savo kvadratiškumo kampus, kad prisijaukintume Mėnulį... Pastebėjote, juk rolėmis patikti lengviausia... FemmeFatale įvaizdis užburia. Kas yra femmefatale? Užtaisas. Trafaretas, užgniaužęs savyje gelmę. Mirdama žvaigždė traukiasi, tad pristigę spindesio tokiu būdu iššaukiame supernovą...

1600 metais sudeginamas Džordanas Bruno. Dėl ko? Nes troško, jog žmonės žinotų, kad Visata begalinė, kad žvaigždės ir pasauliai egzistuoja nesuvokiama daugiskaita. Vedama tokių pranašų kaip Bruno, Brėdberis arba kosminių erdvių „argonautai“, žmonija suvokė, kiek jai buvo palikta galimybių įsiprasminti. Ir tikriausiai ne be reikalo smegenyse veikia saugiklis: juk žingeidumas, neatsiejamas nuo žmogiškų intencijų švarumo, irgi tampa sąlyginis.

„Karo esmė yra naikinti...“ – rašė Džordžas Orvelas, ir jis buvo teisybės. Mes visada būsime nežinomybės kariai, besiveržiantys tolyn, žingsnis po žingsnio užkoduodami Visatą ir tuo pat metu pavargdami nuo jau prijaukintos žinomybės kampuočio. Dar turiu pridurti, kad karą laimėti galima, bet vargu ar pats jo reiškinys yra įveikiamas. Vis dėlto anaipol neketinau jūsų nuo to atbaidyti. Terminalai turėtų pradėti prekiauti erdvėlaivių bilietais, nors ir idėjiškai. Juk stovėjimas vietoje – nuosprendis sau pačiam: mulki, ant laužo!..

4

/ *be pavadinimo* /

I

It was July in New Gardens. The sun was scorching relentlessly the pale streets of this man-made concrete jungle, but the town was buzzing with people. Like little ants they ran around and across the streets. Somewhere, they all had to be somewhere or to do something. It was not the same town it had been fifty years ago when time wasn't money and people would stop by for an idle chat on the street.

The innocence and sincerity of New Gardens was long lost and nobody seemed to miss that. A lot has changed. Newcomers were moving in, blocks of houses were being built at a pace that hardly anyone has ever imagined. Uniformity and the trends of the big cities have been taking over mercilessly. You could see that in the people, on the streets, alleys and shops. Especially on the screen, on television, spitting propaganda, promising a better life, a better future. The touch of the artificial, they say. Fake, flashy, vivid colours, screaming at you: "Look! Look at me!"

That was it. That was the beginning on the 50s and it was consuming everything in its wake.

A man was selling ice-cream by the junction on the corner of the main street. You could see the whole alley from there and even a bit of the park further in the distance. The man was hiding from the searing heat under a huge red and white umbrella. A long line has drawn up by his cart, impatiently waiting for a scoop of rocky road.

It was lunch time and the street was swarming with people. Through the crowd, on the other side of the street a boy and a girl were dashing towards the park. School was over and these days children were playing in the park where you could still find a nice spot to throw ball or play catch in the shades of the huge chestnut trees. The boy's dark hair was a mess, eyes sparkling with curiosity and a mysterious grin subtly curled on his face now and then. His mate looked a lot different. Her brown hair were in a ponytail and pale skin and freckles highlighted

by the sun made her look as if she had seen a ghost. Eyes wide open and lips squeezed tightly added to the effect.

The two were struggling to move down the street, but the heat and the ten-year-old's determination was pushing them forward. The boy was holding the girl's hand, trying not to lose her in the stream of people while she was nervously glancing back at the junction. In his other hand was a tiny box. It looked like a matchbox at first sight, but it was a bit bigger and made out of tin. The box was battered and you could no longer read what was written on the side of it and the remainder of gold and blue paint was about to rub off. Something inside it was tapping, but you couldn't tell what. The only thing you could make out was that whatever was inside was metal too. The boy was clutching the box so hard that blood couldn't make it to the tips of his fingers. His companion was beginning to lose pace and he had to squeeze her hand a bit more tightly so she didn't get lost as now he had not to guide her, but to drag, instead. The girl looked as if she was worried; she was turning back more frequently, and her gaze was becoming increasingly frantic. It seemed like someone or something invisible after them.

II

The duo was almost down the busy street and they were about to turn round the corner. The box dropped on the pavement, making almost no noise as it quickly dispersed in the swarm of the street. A tall man in a dark blue suit and a black hat covering his sweaty forehead uttered angrily in a low voice: "Watch it, you brats!" The boy quickly grabbed the little box off the ground and pulled his companion by his side to move away from the man, still holding her hand tightly, not going to let go or lose her in the mid-day madness. They turned around the corner off the main and into a side street that went along the park. This place seemed a lot different. Here the rush seemed as if it was left behind an invisible wall, the racket seemed dimmed, distant. No cars were to be seen, nobody was here as if the place had been abandoned. Across the street, in the park, the shades of the chestnut trees seemed like an oasis offering shelter and serenity from this new-found 50s swarm.

The two slowed down and now were walking at a normal pace; the girl had stopped turning back and seemed to be more at ease, but she was still clutching her friend's hand even though there was no more danger of getting lost in the sea of people. The children entered the park through the huge side gate which used to make a shrieking sound when they were being moved. Even in the middle of the day the shriek of the gate seemed to make you feel traces of chill going down your spine. Both of them walked quietly, without saying a word. You could hear the other children playing in the southern part of the park, but these two were heading to the northern end of it where was a small well and a couple of old wooden benches to sit on by the swirling water. It was the most distant and rarely visited part of the park as it had more trees and was a bit further off the badly lit paths.

III

Even during the day the northern part remained almost untouched by the sun and in the area around the well there were but a few spots of sunlight. It was quiet, the air was still and there were no signs of any life around. The children went to the nearest bench and sat down. Finally, they were able to take a better look at the box. The two looked at it as if it was something magical, something alien. It seemed as if they were trying to see through the thin tin walls of the crate inside. Surely, it wasn't empty. They glanced at each other for a moment and their eyes turned back to the box. The lid was sealed tight and the boy's face turned red from trying to remove it. The lid moved a bit, but then got stuck. Anxiousness and curiosity grew immensely. The feeling of adventure and mystery that you sometimes get when you are little grew stronger (the feeling that is lost after the adventure is over and only traces of thrill and imagination blazing remain). He tried again and this time the lid popped off and fell on the ground near the bench making little sound. A moment of utter silence followed. Their eyes met again as if looking for approval to look inside, to see what was in the battered box of secrets. The inside of the box was lined with navy blue velour which was mealy here and there from use; at the bottom of it something was shining; the glare was dimmed, but it was more than enough to spark the imagination and make you hold your breath. The boy flipped the box upside down and out of the box fell something small and pointy, the size of a button. The two gazed at it with awe. Between them, on the bench lain a nautical star, white and blue; a trifle to a man two generations back (even "junk" of grandfather's cupboard to some), but a treasure and an artefact to a ten-year-old, a cornerstone of the delicate tower of dreams inside the still vivid, restless and unspoiled mind of a child.

Justė Urbonavičiūtė // facebook.com/justesmwhr

Citadelė

Filologijos fakulteto bendruomenės leidinys

Norite prisijungti prie „Citadelės“ laikraščio kūrimo? Ateikite pas mus į VU SA FilF arba tiesiog rašykite el. paštu citadeleflf@gmail.com!

Lauksime Jūsų!

Vilniaus universiteto
Studentų atstovybė
Filologijos fakultete